

Από τις ψηφιακές λεωφόρους στη μαγική σκέψη Γ.

Παγουλάτος (άρθρο)

Γιώργος Παγουλάτος

Από τις ψηφιακές λεωφόρους στη μαγική σκέψη

Η Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού, που τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση, ανοίγει διαπλάτα τις ψηφιακές λεωφόρους του μέλλοντός μας. Ευρωπαϊκό νέφος ανοικτής επιστήμης, τεχνητή νοημοσύνη στη δημόσια διοίκηση, εφαρμογές γεωπληροφορικής για έναν ψηφιακό χάρτη της χώρας, πλήθος οι δυνατότητες που συνδέουν την Ελλάδα με μια συναρπαστική πραγματικότητα ψηφιακού μετασχηματισμού της Ευρώπης.

Ταυτόχρονα, όμως, αναδεικνύεται μια μελαγχολική αντίφαση. Ποτέ η γνώση δεν ήταν τόσο ανοικτά προσβάσιμη, ασύλληπτες οι υπολογιστικές δυνατότητες της τεχνολογίας. Ποτέ όμως παράλληλα δεν ήταν τόσο οξεία η αντίθεση με τα εξαπλούμενα ερείσματα του σκοταδισμού, τη διάχυτη παραπληροφόρηση, τις μάζες ανθρώπων διψασμένων να καταναλώσουν εξωφρενικά ψέματα και παράλογες δοξασίες. Να πιστέψουν ότι οι νεκροί στις εντατικές είναι μια καλοστημένη σκηνοθεσία, ο κορονοϊός δημιούργημα της «νέας τάξης», οι απελπισμένες εκκλήσεις γιατρών ακόμα μία εκδήλωση συνωμοσίας. Εις πείσμα της ανοικτά προσβάσιμης γνώσης, οι δυνάμεις της ευπιστίας παραμένουν ανίκητες, είτε πρόκειται για τους απανταχού ψεκασμένους και covidιots είτε για τους αφιονισμένους οπαδούς του απρόσβλητου από κάθε έννοια καταισχύνης Ντόναλντ Τραμπ, που θεωρούν τον εκπεσόντα ήρωά τους θύμα αριστοτεχνικής εκλογικής σκευωρίας.

«Τόλμησε να γνωρίζεις» (*sapere aude*), έτσι συνόψισε το μότο του Διαφωτισμού ο Ιμάνουελ Καντ το 1784, δανειζόμενος μια φράση του Οράτιου. Η γνώση είναι πλέον εύκολα προσβάσιμη στο Διαδίκτυο: μεγάλες βιβλιοθήκες και μουσεία ανοίγουν τον πλούτο τους στο κοινό, έγκυροι δημοσιογραφικοί φορείς παρέχουν άμεση πληροφόρηση, κορυφαία εκπαιδευτικά ιδρύματα ανοίγουν τις διαλέξεις τους στον κόσμο. Η γνώση είναι δημοκρατικά διαθέσιμη όσο ποτέ, αλλά ταυτόχρονα οι κοινωνίες μας γίνονται όλο και πιο πολύπλοκες. Απέναντι στο γνωσιακό άγχος της πολυπλοκότητας, η προσέγγιση της αλήθειας με τα εργαλεία του ορθού λόγου απαιτεί την ίδια προϋπόθεση τόλμης που απαιτούσε στις απαρχές του Διαφωτισμού. Τόλμη να αντισταθείς στην ευκολία της «μαγικής σκέψης» που προσφέρει φτηνή ψευδαίσθηση διανοητικής επιβεβαίωσης στους αφελείς που θεωρούν αφελείς τους άλλους. Τόλμη να αντιτάξεις συγκροτημένη κριτική σκέψη στην γκλάμορους σαγήνη των σελέμπριτι τσαρλατάνων. Τόλμη ψυχραιμίας και αυτοσυγκράτησης απέναντι

στην προέλαση των δημαγωγών που ξύνουν πάθη, εξάπτουν μίση και ξυπνούν ηδονές αγελαίου φανατισμού. Αυτή η τόλμη έχει κόστος, απαιτεί ατομικές δυνάμεις ηθικές και διανοητικές. Πολύ ελκυστικότερη η γλυκιά παράδοση στην ευκολία της κριτικής αδράνειας ή στη θαλπωρή της θρησκευτικής παραμυθίας, ως τάχα δύναμης που δεν συνυπάρχει απλώς αλλά κατανικά αυτήν της επιστήμης.

Η ειρωνεία είναι ότι η πρόσβαση στη γνώση καθιστά εξίσου εύκολα προσβάσιμη τη «μαγική σκέψη», τις ψευδείς ειδήσεις, τη συνωμοσιολογία. Έτσι ο εκδημοκρατισμός της πληροφόρησης καταλήγει να τροφοδοτεί τις δυνάμεις του σύγχρονου σκοταδισμού που υπονομεύουν τη δημοκρατία.

Παρά την αναγνώριση των κοινωνικών συγκρούσεων και του πλουραλισμού, οι θεσμοί της μεταπολεμικής φιλελεύθερης δημοκρατίας και του κοινωνικού κράτους λειτουργούσαν ωστόσο ενοποιητικά. Υπάρχει όμως πλέον ένα δυσμενές κοινωνικό υπόβαθρο διευρυνόμενης πόλωσης στις σύγχρονες ανεπτυγμένες κοινωνίες. Ανοίγει το χάσμα ανάμεσα σε εκείνους που συνιστούν την κοινωνική πρωτοπορία και τους πολλούς που μένουν πίσω και η απόστασή τους διευρύνεται.

Συμβάλλει επίσης ο ιδεολογικός απολογισμός δεκαετιών δυτικής ηγεμονίας ενός αυτάρεσκου, αυτάρκους και άκρατου ατομικισμού, που έπαψε να μετριάζεται από οποιαδήποτε αίσθηση ηθικού καθήκοντος προς τους άλλους. Μια ιδεολογία που αναδύθηκε ως ιστορική απάντηση στις θηριωδίες του κολλεκτιβιστικού ολοκληρωτισμού, έφτιαξε όμως τα δικά της τέρατα. Στην περίοδο της ακμής της συνοψίστηκε σε ένα άλλο μότο, ύμνου στην απληστία: «greed is good». Έτσι, τις προάλλες, σε μια μέρα που η Αμερική θρηνούσε τον μεγαλύτερο ημερήσιο αριθμό νεκρών από την πανδημία, ο πρόεδρος Τραμπ διέκοψε τη σιωπή του για να πανηγυρίσει την άνοδο του Dow Jones στις 30.000 μονάδες, πριν επιστρέψει ξανά στο σολιψιστικό του τουιτερικό παραλήρημα.

Σε έναν κόσμο δυσανάγνωστης αλληλεξάρτησης και γνωσιακής πολυπλοκότητας, οι ψηφιακές λεωφόροι δεν οδηγούν από μόνες τους στην αλήθεια και στη σοφία. Οι δημοκρατίες μας χρειάζονται να ανακαλύψουν ξανά το μέτρο, την ορθολογική ισορροπία, την αριστοτελική μεσότητα. Η Ευρώπη συνιστά πάντοτε το πιο ισορροπημένο πρότυπο οργάνωσης της κοινωνίας και η νέα φιλελεύθερη πλειοψηφία στην άλλη όχθη του Ατλαντικού φέρνει τις δύο πλευρές κοντύτερα. Κι επειδή κάθε κοινωνία παράγει το πολιτικό της εποικοδόμημα, αλλά οδηγείται και από την ηγεσία της πολιτικής, επείγει η δημοκρατική Ευρώπη να συναντηθεί ξανά με την Αμερική των Δημοκρατικών.

Γιώργος Παγουλάτος (06.12.2020)
[Από τις ψηφιακές λεωφόρους στη μαγική σκέψη](#)
Η Καθημερινή, Απόψεις
Τελευταία πρόσβαση 29/01/2021

Δραστηριότητες

1. Ποια είναι η βασική αντίφαση που διαπιστώνει ο συγγραφέας μετά τον πρόλογο; Να την αναπτύξετε σε 70-80 λέξεις.
2. Ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να αποδείξει ότι χρειάζεται τόλμη, για να προσεγγίσει κανείς την αλήθεια με τα εργαλεία του ορθού λόγου; Συμφωνείτε; Να αναπτύξετε τη δική σας επιχειρηματολογία.
3. «Συμβάλλει επίσης ο ιδεολογικός απολογισμός δεκαετιών... έφτιαξε όμως τα δικά της τέρατα». Τι υποστηρίζει ο συγγραφέας στο συγκεκριμένο απόσπασμα; Ποια είναι η προσωπική σας άποψη; Στο κείμενο κυριαρχεί ο [επιστημονικός λόγος](#). Να επιχειρήσετε να αποδώσετε το νόημα του αποσπάσματος με απλούστερο καθημερινό λόγο.
4. Να στείλετε ένα άρθρο σε ηλεκτρονική νεανική ιστοσελίδα και να προσπαθήσετε να απαντήσετε σε μια πρόσφατη θεωρία συνωμοσίας που κυκλοφόρησε και για την οποία η ιστοσελίδα έκανε σχετικές δημοσιεύσεις. (350-400 λέξεις)
5. Να εντοπίσετε λέξεις που σας είναι άγνωστες και να ανατρέξετε στα λεξικά, για να κατανοήσετε το νόημά τους στο κείμενο.